

4

РІЗЬБЛЕНА
ТІНЬ

[89179 — 1 (081)]

Укрголовліт 5455. Харків.

Зам. 170. Тир. 2.000.

Літ. - друкарня
„КНИГОСПІЛКИ“

Нетеченська

наб., 14.

1927.

МИКОЛА БАЖАН

РІЗЬБЛЕНА ТІНЬ

ЛІРИКА

33108

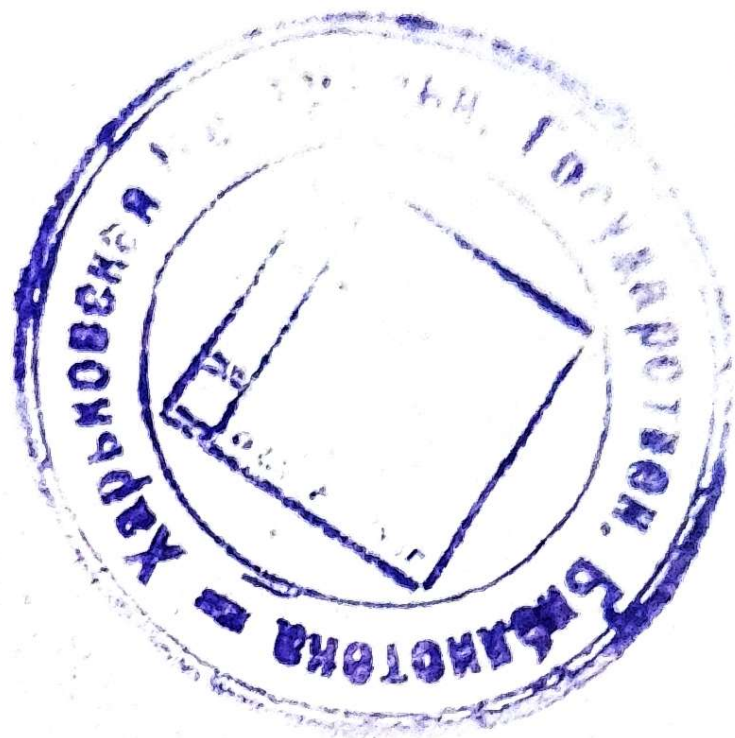
ХАРЬКОВСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

[20 ИЮН. 1927]

№ 6.13.215

КНИГОСПІЛКА

ОСІННЯ ПУТЬ

Осіньна путь; і мряка пелехата.
Рипить по-над шляхом старий понурий дуб,
І листя дня, зів'яле та латате,
Прослалось стріхами обідраних халуп;
І край села ми сіли зачекати
На вітром звалений, грабовий голий слуп.
І туга скрізь, і бачу тугу ту-ж
В порожніх ямах зшерхнутих калюж.

В полях туманних бився у тривозі
Холодний день, і жаль, хоч в душу стрель,
На серце впав. Ішли ми по дорозі
Серед пустельних і сумних земель.
Торохкотів далеко дядько десь на возі,
Спухав туманом лан забутих конопель.
І вітровіння скрізь, і вітровіння те-ж
Між пальцями похудлими оцих знайомих меж.

саккура

Звідкіль прийшли такі вітри старечі,
До нас вони прийшли відкіль?
Загасить темний і холодний вечір
І радости останнюю горіль.
На мрій моїх похилі, журні плечі
Ляга важкий і стозапеклий біль.
І розкриває крила, й поринає в льот
Суворий вітер гніву, гніву і скорбот.

Я в криках вітру чув далеку сурму бою,—
Та крок бойців хвилює далечінь,
Бо дика квиль вітрів проносить наді мною
Недавніх літ ще не забуту тінь.
Не втамувать стисканнями спокою
Душі стривожених тремтінь,
Коли згадаю я, і бачу я, що ось
Струміння диму з вітром заплелось.

Це—дим боїв, і дим жорсткий пожарищ,
Коли степи гули прибоюми атак,
Коли напружено у ребра серцем вдариш,
І серце,—відданий товариш,
Не знає слова: переляк.
І ти ідеш, і серця зламок твій
Набито захватом, як порохом—набій.
А ось тепер лиш вітер коливає

У серці порослі уже достиглих туг,
Та в далеч стелеться і тягнеться без краю
Доріг розімкнений ланцюг.
Іду, іду й не помічаю,
Що тьма й туман росте навкруг,
Що на полях голодних достига
Порожня осінь і нудьга.

Кому-ж цей біль моїх маленьких ранок,
Моїх мізерних непотрібних втом?
Я хочу днів, щоб знов підводивсь ранок,
Мов кінь з розламаним хребтом,
І стяг нездоланих тачанок
Знов загорівся за горбом,
Бо не зітерти вічний слід
Жорстоких і натхненних літ.

Я знаю: літ сліда не стерти,
Минулих літ, проведених в бою;
Величніх літ боїв і смерти.
З сердець не стерти колю, *Олію*
І на лиці людей тепер твій *Зайняв*
Слід радісно й побожно пізнаю,
А слід цей — рана або шрам,
Або конвульсій машкара.

Вдивляюся в таке тремтіння,
Зів'ялих губ чіткий, тривожний змах,
І бачу загравне цвітіння
У глибоко закопаних очах.
В чола похилене склепіння
Той трепіт б'ється, наче птах.
О, ві! Не кожному дано
Носити днів святих клейно.

Вже не брелять шляхи, і в далеч вже промчали
Зухвалих коней дикі табуни,
А я відстав, на мене не чекали,
Тепер-же спробуй, здогони,
І накажи, щоб не мовчали
Ці переорані лани.
Ні, то пройшло, і мариш, як ідеш
Про час покошених пожеж.

Ляга туман. Ревуть далекі луни,
Суворі луни хмурих піль. .
Мотузкою в'яжи свої подерті струни,
У зашморга в'яжи свій непотрібний біль.
На прапорі твоїм, на прапорі Комуни
Немає слів зневіри і знесиль!

Ляга туман. Вогні цвітуть.
Вогні далекі. Дальня, щасна путь.

ПІДКОВИ КОНЕЙ

Відстукали копита коней бойових,
Серця—в мозиль, каміння—в пил зітерши,
І я прийшов, прийшов уже не перший
Слідами втоптаних доріг.

Слідами втоптаних доріг
Прийшов, спізнившись і відставши,
І стрів, хоч знаю—не на-завше,
Буденний час мигички та відлиг.

Буденний час мигички та відлиг
Я полюбити хтів, і полюбить не зміг,
І куряву думок знов згадка золота жене,

І б'ється в розуму незборений поріг
Невпинний плин думок моїх,
Й густою кров'ю серце навантажене.

ПІСНЯ БОЙЦЯ

Бойці виїжджали, і коні іржали,
(стримано в стременах сталь дзвенить),
а дим терпкий у полі, а в полі дим іржавий,
і слина з кінських губ, немов ковильні ниті.

Дібровою загін поїхав,
підковами клепали коні путь,
і лязк шабель, і брязкіт пихов
у тиші чорній чуть.

Насували на лоба папахи,
ковтали піль міцний, солодкий дух,
і порохом жилáві руки пахнуть,
і кров'ю засмердівсь ялозений кожух.

Ось один похилився. Я знаю: ти мариш
про дітей і про жінку якусь.
Полюби-ж, полюби, товаришу,
в барабані сім мідних куль.

Бойцям не можна спать на варті,
плекать утому на лиці.
Чого-ж то будуть варті
такі бойці?

То-ж ви є месники тепер за них,
ви месники есте,
за братів розтерзаних,
згвалтованих сестер.

Бережіть, бережіть і гордіться
найменням суворим своїм,
найменням червоногвардійця
І прапором бойовим.

Коли ворожий почуєш постріл,
— рушницю, й на коня!
Подивися на обрій просто,
— поганяй!

Крізь гони, крізь гони
боєць помчить.
Лічи патрони,
ран не лічи!

Не питай дороги,
хоч трупом ляж!
Серце в остроги,
й стягни патронташ!

Хай вітер в вічі,
умри—не стій!
На кожній стрічі
стриваєм бій.

Команд не ждіте!
Хто став—пристрель!
Розкрають вітер
сотні шабель.

І ми двічі вмерти змогли-б
за чорний вугіль, за чорний хліб,
за чорні натруджені руки
ми двічі умерти змогли-б.

ЗАЛІЗНЯКОВА НІЧ

I

До яру підійшли, і одностальні тіні
Погнулися від їхніх тіл назад.
Риплять вози, ладнаючись у ряд,
Колеса грузнуть в глей в понурому скрипінні.

Поволі родяться слова нічних нарад,
Що рознесуть їх по Україні
З холодноярської святині
Козак і гречкосій, ченець і конокрад.

Скотилася луна по згорнутих шляхах.
Козак, і хлоп, і злодій, і манах
Почули зойк пророчих півнів третіх.

Хитнувся гвалт стривожених церков.
Шарпнувшись із-під ніг, нечувано зійшов
На темний степ бунтарських тіней кетяг.

II

Зшуміла полем і пройшла
Ніч гайдамацька урочиста,
І инша заграва лягла
На бруки кованого міста.

Але пронизує тіла
Та сама лють, міцна і чиста.
Замість шабель рука взяла
Холодний бравнінг комуніста.

Жорстким шляхом жорстоких днів,
У передшесті віщих мрив,
Крізь переможені століття,

Гряде натхненний людський гнів,
Пригноблених повстанський звитяг,
Мста неподоланих рабів.

НІЧНИЙ МОМЕНТ

Ніч, як труп на шибениці, терпне,
Рвучи пуповину з днем.
І промінь карявий на брукові вмер пнем,
Жовтим, трухлявим пнем.

Мево лякливе, проціжене й злібне,
Вгинаючись в ями, тече,
Заб'ється в конвульсіях, стане і зблідне,
Вчепившись в камінне плече.

Вітер пручається й злякано ловиться
В пальцях рвучких верховіть,
І, захлинувшись на мент, прохрипить,
Наче в горлі сухому сукровиця.

І не зводить лихтар ллятих кров'ю очей,
І зімнеться пітьма в чорну грудку,
І тужливо ударять в якусь простітутку
Пухирі її в'ялих грудей.

І прогуде, і напружено спиниться
Хрипкий, як повія, дзвін.
Тільки вітер клекоче і піниться
Біля брудних вітрин.

Тільки тіні повзуть незакінчені,
Цвіт неуважний лихтарних бруньок.
Тільки верески тихії жінчині
Та чийся прискорений крок.

І там, де лихтарнеє мево,
Мов коріння рослин, заплелось,
Спинилась повія дешева,
Ще в шубі розстібнутій хтось.

Тільки вулиці втомлені й змучені,
Тільки площі почути змогли-б
Голодні слова простітутчені
Про трипер, кохання і хліб...

.....

У шелестах тихих, в хитаннях невловних
Стане тінь моя, стане і далі мене
Задурманить мене, заполонить мене
Тривога ночей невимовних.

НЕЯСНИЙ ЗВУК

Неясний звук, далекий звук у млі,—
То обрії черкає ніч осіння.
Встає в шорохкім шамотінні
Туман із мокрої землі.

То ніч бреде, і тіні міста бродять,
Лякливі тіні кішл і тайних бурдіїв,
І лихтарі мінливим цвітом сходять
Міських огнів, болотяних огнів.

То черепки огнів розбризкали пиварні
По цеглі площ, холодній і слизькій,
Де мева лихтарів, силвети незугарні
Іще не спроданих повій.

Осіння ніч, незрівняна й нестерпна,
Прийшла, о місто, в сховища твої,
А десь гаї ще марять жовтим серпнем,
І золотом гілля іще бренять гаї.

Та ні, хай спогади прибиті й полеглі
Осінній вітер пилом рознесе,
Бо ось лиш тут, на цій холодній цеглі
Моє життя протоптано усе.

Бо тут шумлять розпатлан пиварні.
Де туться серед стін пісні хрипкі людей.
Але цілунками не стулять п'яні парні
Шаршавий рот, голодний рот ночей...

І дзвонять лихтарі, і верески біргалок,
І ще темніший, ще бридкіший льох,
Де б'ється у руках жіночих тіл кавалок...
— Іди-но, стерво, вип'ємо удвох...

Глибока ніч, і ось достотна осінь
Останній лист достука на панель,
А ти стоїш не продана ще й досі
У сутіні мовчазних будівель...

ПАПОРОТЬ

Мов карб старий, — цей місяць — білозір,
Мов сни старі, — ці хмари білопінні.
І бачу я: в незнаному тремтінні
Поганська ніч лягла на чорний бір.

Снується дим опівнічних офір.
Несуть жерці на слані рядна лінні
Німим богам свої дари уклінні:
Важучий мед і соковитий сир.

Поганська ніч — таємний час оман.
Пливе з озер мережаний туман
І духмяніють папороті трутні.

І вихожа на росяний майдан
Весільне коло молодих дrevлян, —
Слав'янських зельних піль веснянки незабутні

КРОВ ПОЛОНЯНОК

Б'є космогрудий кінь копитом на припоні.
Кипить на дні подовбаних барил
Солодке молоко розпалених кобил.
Пахілля пахнуть, дикі та солоні.
Войовники так сплять, що смерти не почули б,
І нерухомо на землі лежить
Узор карбований могутніх верховіть,
Мов левня мускулястий тулуб.

До долу хиляться рясні кущі багаття
І дим струною в небозвід зіперсь.
Рвучи нитки ялозеного шмаття,
Немов квічена брость, так гнеться повна персь.
У добру вільгіть, в плідний піт
Зарошено тіла вкраїнських ясних бранок,
І рот розтерзано, і проросте на ранок
В дівочих черевах їдкий монгольський плід.

Ростуть роки, одвічний цвіт отав,
І в сайдаках сердець зотліли стріли згадок,
Та кров стару століттями нащадок
У гудзуватих жилах схороняв.
І любимо слова важкі, мов чорний дим
Зловіщих ватр, що сяяли татарину,
Викохуємо кров тугу і міцно зварену
І просторінь—безмежну царину
Вітаєм серцем круглим і простим.

ЛЮБИСТОК

З-під вій – блакитна тінь, ознака нестеменна,
Й рожевий слід на грудях де-не-де,
А він стромив вже ногу у стремена
І кінь баский вже гривою пряде.

Лишилася сама, коханка безіменна,
І дивиться на путь, де курява паде.
Одного вечора, як праця цілоденна
Кінчиться геть, дитину приведе.

Та прокричить не довго немовля,
І лиш в садку, де скопана земля,
Розквітне рута й проросте любисток.

Вона-ж сапатиме поля
Й сама не знає, відкіля,
Від кого день і ніч чекає тайних звісток.

РОЗМАЙ—ЗІЛЛЯ

I

Порожня ніч землі туману й трясовиці,
Мов моторошний цвіт відьомський, розцвіта,
І струшена з небес на дно студне криниці
Тріпочеться зоря, як риба золота.

Гниллям й пліснявою запахли луки ниці
І по труських ланах прослалась пишнота
Розпалених пісень безстидної плідниці
Про незносиму скорб, що назва їй—цнота.

Де мерехтить в сирих туманах улоговин,
Пахнот вільгох, солодомлоких повен,
Той перелесний цвіт, таємний цвіт тирлич,

Хитнувши оситняг, причалив тихо човен.
Дівочий спів стає блажен і снажнокровен
В передчутті нічних і виблаганих стріч.

II

Опівночі земля застугоніла
І сілуєт їздця відбився у ріці.
Спинився нагло кінь. Повисла піна біла
На садженім сріблом, коштовнім ремінці.

Кінь замордований, та постать міцнотіла
Упертіш хилиться на шитім сидельці.
Козак стиска міцніш гаптовані удила
В своїй порепаній, натрудженій руці.

Немов кривий танець нічних хмільних потвор
Заплівсь у витворний, вигадливий узор,—
Над лісом підвелись дівочі співи кличні.

Зійшов з коня козак, і заблудивсь у млі,
Де в дивній тишині проходять по землі
Мовчазні тіні, мляві і величні.

III

Кінчається ночей вільготних половіння
І круглих зор достиг багатий урожай.
В чарованих гаях ти, дівчино, чекай
Собі ядерного і чистого насіння.

Мов келих пінявий, пролялось через край
Ярких, жаждивих снів солодке шумовиння.
Роздерла на грудях намист своїх плетіння
І гостю странному докинула розмай.

Віддала всю любов забрати в ярий свид,
Упавши на моріг, розкривши плідні чресла,
На запашній землі п'ючи росу і піт.

А потім підвелась, пішла і їй у слід
Покірлива луна, мов марний дар, понесла
Прощальний тихий клич і дальній стук копит.

ДОРОГА НЕСХОДИМА

I

Нехай слова мої жмаковані і куці,
Та інших слів я не знайшов.
У рік дев'ятий революції
Ось тільки трохи про любов.

Бо очі злаmano у муці
І розпанахано кривавий рота шов.
Я на любовному позбиваному луці
Так змучено й невпевнено пройшов.

Замало днів ішли ми поруч,
Замало сном ми марили одним.
Шляхом розірваним своїм

Ти йдеш наліво, я—праворуч,
І встане мрії нестворенний дим
Над половінням молодим.

II

Завіяно огні чужих, незнаних станцій,
Примружено й пригашено огні.
То нерозрадна путь лягла моїй коханці,
То неминучий шлях лягає і мені.

Ми йтимемо вночі, ми маритимемо вранці,
І знатимемо ми одні,
Що захлинемось в лихоманці
І в лихоманковому сні.

Мов пил до ніг, маріння ті
Впадуть, і знаю—на путі,
Як радість більшую, нестиму

Тебе, зів'ялу і бліду,
І так невтомлений пройду
Кохань, дорогу несходиму.

III

Коли серця́ на коріню розхитано,
Що оповім коханці я моїй?
З усіх кутків душі позмітано
Любови порох золотий.

Та не розкривано й не читано
Таємний зошит мій і твій.
Потворно й складно позаплітано
Неясного чуття сувій.

Але чипати не посмії
Неторкнутий і нерозкриваний
Таємний зошит її і свій.

Навіщо зміст той несподіваний
Тобі і їй?

IV

Печальних птиць вечерній перельот
Накине тінь і зникне за полями,
І поповзуть смеркові тихі плями
Мохами теплими закурених болот.

Рожевий кетяг зор розкинеться над нами,
Немов солодкий і достиглий плід.
Цей непомітний, ніжний перехід,
Що ніч сполучує із втомленими днями.

Втомились дні. Мов зайвий епізод,
Забуто всі маленькі міста драми:
Естраду і панель, мансарду і фокстрот,

Снагу сухих, неповних насолод,
Бо-ж у часи вечірньої нестями,
Хіба не квітне нам ще визерунок цнот?

